

**Η εξειδίκευση των εκπαιδευτών και κριτήρια αποτελεσματικότητας
της εκπαίδευσης ενηλίκων**

Δημήτρης Βεργίδης

Αναπληρωτής Καθηγητής

Επιμόρφωσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Απόσπασμα από άρθρο δημοσιευμένο στο «Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών»
τευχ. 35, 2003

1. Η εξειδίκευση των εκπαιδευτών

...Θα αναφερθούμε στις απόψεις στελεχών της εκπαίδευσης ενηλίκων και καταρτιζομένων για τα προβλήματα στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης, καθώς και για την εξειδίκευση και τις δεξιότητες/ικανότητες του καλού εκπαιδευτή. Η συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ερευνητικού προγράμματος «**Στρατηγικές βελτίωσης της εκπαίδευσης ενηλίκων σε περιφερειακά πλαίσια**» (SAEDA) και διήρκεσε από το 1998 έως το 2000.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχική δελφική μέθοδο¹, σε δύο φάσεις, σε τέσσερις Περιφέρειες του ευρωπαϊκού νότου: στην Περιφέρεια της Val d' Aoste (Ιταλία) στην Περιφέρεια του Languedoc-Roussillon (Γαλλία), στην Καταλονία (Ισπανία) και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος.

Οι εταίροι του προγράμματος ήταν οι εξής:

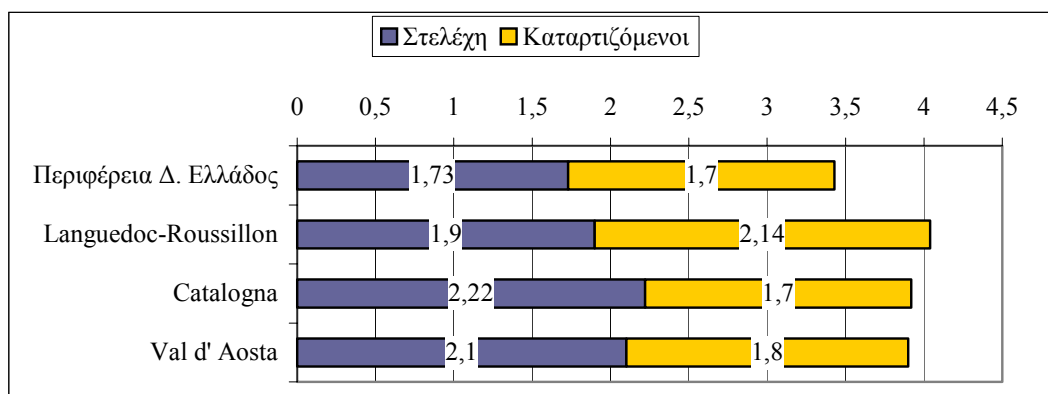
- Ιταλία: α) I.R.R.S.A.E. (Περιφερειακό Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Έρευνας Πειραματισμού και Επιμόρφωσης) της Val d' Aoste.
β) CEDE (Ευρωπαϊκό Κέντρο Εκπαίδευσης).
- Ισπανία: Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης, Τμήμα Κοινωνιολογίας και Μεθοδολογίας Κοινωνικών Επιστημών, Μονάδα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης.
- Γαλλία: Πανεπιστήμιο Paul Valéry του Μονπελιέ, Εργαστήριο Μοντέλων και Τεχνολογίας της Εκπαίδευσης.
- Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Πατρών, Παιδαγωγικό Τμήμα, Εργαστήριο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.
- Βέλγιο: Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λέβεν, Τμήμα Μεταπτυχιακής Εκπαίδευσης.

Σε κάθε Περιφέρεια στο επιλεγμένο δείγμα περιλαμβάνονταν περίπου 50 στελέχη της εκπαίδευσης ενηλίκων και 50 καταρτιζόμενοι. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, στην πρώτη φάση της έρευνας στο δείγμα των στελεχών περιλαμβάνονταν 59 άτομα και στο δείγμα των καταρτιζομένων 52. Στη δεύτερη φάση, περιλαμβάνονταν 45 στελέχη και 50 καταρτιζόμενοι. Σημειώνουμε ότι στο επιλεγμένο δείγμα στελεχών της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος σχεδόν όλοι ήταν οργανωτές ή σχεδιαστές προγραμμάτων που εργάζονται και ως εκπαιδευτές.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος SAEDA, ο βαθμός εξειδίκευσης και ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος είναι μεταξύ του *λίγο ικανοποιητικός* και του *αρκετά ικανοποιητικός* (βλ. διάγραμμα 1). Είναι αξιοσημείωτο ότι οι εκτιμήσεις των στελεχών και των καταρτιζομένων συμπίπτουν. Συγκριτικά, από τις τέσσερις Περιφέρειες, φαίνεται ότι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος υπάρχει μεγαλύτερος σκεπτικισμός όσον αφορά την εξειδίκευση και τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτών.

Διάγραμμα 1

**Βαθμός εξειδίκευσης και επαγγελματισμός των εκπαιδευτών
στις 4 Περιφέρειες - Στελέχη και Καταρτιζόμενοι**
(1=*λίγο ικανοποιητικός*, 2=*αρκετά ικανοποιητικός*, 3=*πολύ ικανοποιητικός*)

Πηγή: Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα SAEDA (2000), σελ. 74.

Οι απόψεις που διατυπώνονται και στις τέσσερις Περιφέρειες κυμαίνονται, βέβαια, γύρω από το χαρακτηρισμό *αρκετά ικανοποιητικός* βαθμός εξειδίκευσης των εκπαιδευτών. Υπάρχουν, όμως διαφοροποιήσεις μεταξύ των Περιφερειών: ειδικότερα, στην Περιφέρεια του Languedoc-Roussillon οι απόψεις των καταρτιζομένων και στην Καταλονία οι απόψεις των στελεχών είναι περισσότερο

θετικές, σε σύγκριση με τις απόψεις που διατυπώθηκαν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος. Από τις απαντήσεις σε ερώτηση που αναφέρεται στη χρησιμότητα ανάπτυξης της *εκπαίδευσης εκπαιδευτών*, και στις 4 Περιφέρειες περισσότεροι από έξι στους δέκα ερωτηθέντες έχουν την άποψη ότι η εκπαίδευση εκπαιδευτών *δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένη*, και χρειάζεται η ανάληψη πρωτοβουλιών προς αυτή την κατεύθυνση.

2. Τα κριτήρια αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης ενηλίκων

Κατ' αρχήν, στην πρώτη φάση της έρευνας, από την επεξεργασία των απαντήσεων σε σχετική ανοιχτή ερώτηση προσδιορίστηκαν τα βασικά κριτήρια αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης ενηλίκων. Τα κριτήρια που διαμορφώθηκαν είναι τα ακόλουθα:²

1. *Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης ενηλίκων να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των καταρτιζομένων.*
2. *Η χρήση μεθόδων και υποστηρικτικού υλικού προσαρμοσμένων στους καταρτιζομένους.*
3. *Η ευρύτητα των νέων γνώσεων/ικανοτήτων που αποκτήθηκαν.*
4. *Η πρακτική χρησιμότητα των γνώσεων που αποκτήθηκαν για την καθημερινή ζωή.*
5. *Ο εμπλουτισμός του πολιτιστικού κεφαλαίου.*
6. *Η διάρκεια της εκπαίδευσης και τα κατάλληλα ωράρια.*
7. *Η πιστοποίηση της εκπαίδευσης/κατάρτισης (βεβαίωση, δίπλωμα...)*
8. *Ο έλεγχος και η αξιολόγηση της εμπέδωσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων/ικανοτήτων που αποκτήθηκαν.*
9. *Το αίσθημα ικανοποίησης των καταρτιζομένων.*
10. *Η δυνατότητα συναντήσεων και ανταλλαγής απόψεων.*
11. *Η δεξιότητα/ικανότητα των εκπαιδευτών.*
12. *Η προσαρμογή της εκπαίδευσης ενηλίκων στο επίπεδο των καταρτιζομένων.*
13. *Η εκ των προτέρων ενημέρωση των καταρτιζομένων για τους στόχους και τις προαπαιτούμενες γνώσεις*
14. *Ο κατάλληλος αριθμός καταρτιζομένων σε κάθε τμήμα μάθησης.*

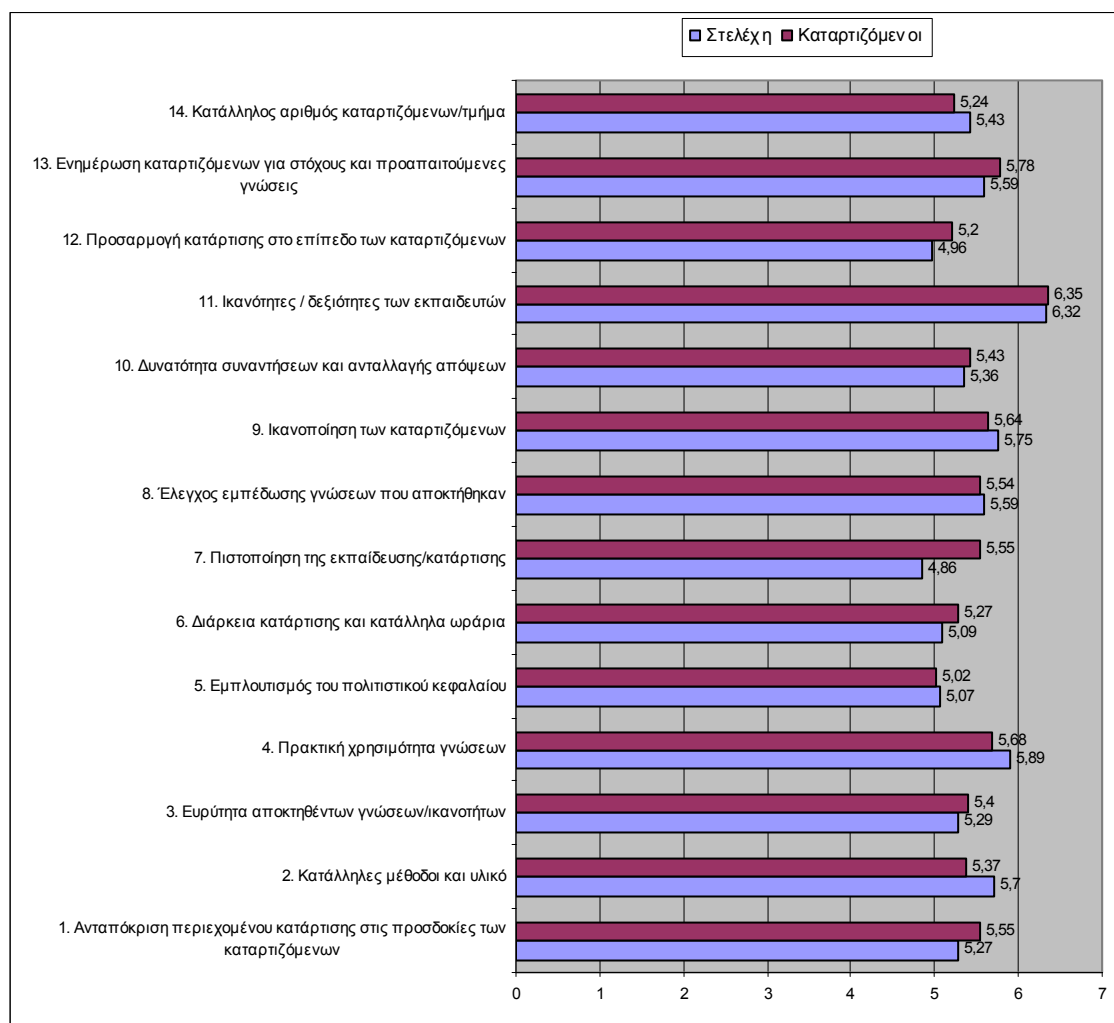
Στη συνέχεια, στη δεύτερη φάση της έρευνας, ζητήθηκε από τα μέλη των επιλεγμένων δειγμάτων να προσδιορίσουν τα σημαντικότερα κριτήρια αποτελεσματικότητας των δράσεων εκπαίδευσης ενηλίκων σε επτάβαθμη κλίμακα, από 1 = ασήμαντο έως 7 = εξαιρετικά σημαντικό.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος (βλ. διάγραμμα 2) ως βασικά κριτήρια αποτελεσματικότητας τα στελέχη θεώρησαν κατά κύριο λόγο τα παρακάτω:

- τις δεξιότητες/ικανότητες των εκπαιδευτών,
- την πρακτική χρησιμότητα των γνώσεων,
- το αίσθημα ικανοποίησης των καταρτιζομένων,
- τις κατάλληλες μεθόδους και το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό,
- την ενημέρωση των καταρτιζομένων για τους στόχους του προγράμματος και τις προαπαιτούμενες γνώσεις,
- τον έλεγχο και την αξιολόγηση της εμπέδωσης των γνώσεων που αποκτήθηκαν.

Διάγραμμα 2

Κριτήρια αποτελεσματικότητας των δράσεων συνεχιζόμενης κατάρτισης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος - Στελέχη και Καταρτιζόμενοι

Πηγή: Ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα SAEDA (2000), παράρτημα 5.

Οι καταρτιζόμενοι, στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος (διάγραμμα 2) έδωσαν έμφαση στα παρακάτω κριτήρια αποτελεσματικότητας των δράσεων εκπαίδευσης ενηλίκων:

- τις δεξιότητες/ικανότητες των εκπαιδευτών,
- την ενημέρωση των καταρτιζομένων για τους στόχους του προγράμματος και τις προαπαιτούμενες γνώσεις,
- την πρακτική χρησιμότητα των γνώσεων,
- το αίσθημα ικανοποίησης των καταρτιζομένων,
- την ανταπόκριση του περιεχομένου της κατάρτισης στις προσδοκίες των καταρτιζομένων.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, τόσο τα στελέχη όσο και οι καταρτιζόμενοι θεωρούν ως το βασικότερο κριτήριο αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης ενηλίκων τις δεξιότητες και τις ικανότητες των εκπαιδευτών.

Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι ορισμένα από τα κριτήρια αποτελεσματικότητας των δράσεων εκπαίδευσης ενηλίκων, στα οποία δίνουν έμφαση τα στελέχη και οι καταρτιζόμενοι, εκ των πραγμάτων επαφίεται στους εκπαιδευτές να τα υλοποιήσουν.

Ειδικότερα:

- ο εκπαιδευτής θα επιλέξει και κυρίως θα εφαρμόσει τις κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους ·
- ο εκπαιδευτής θα επιλέξει από το διαθέσιμο εκπαιδευτικό υλικό το πιο κατάλληλο για τη συγκεκριμένη ομάδα καταρτιζομένων ·
- ο εκπαιδευτής δίνει προτεραιότητα και έμφαση στην πρακτική χρησιμότητα των προσφερόμενων γνώσεων και στην προσαρμογή τους στις ανάγκες των καταρτιζομένων, ιδιαίτερα όταν συμμετέχει ενεργητικά στην ομάδα συντελεστών του προγράμματος ·
- ο εκπαιδευτής αφενός ενημερώνει τους καταρτιζόμενους για τους ειδικούς στόχους του προγράμματος και τις προαπαιτούμενες γνώσεις, αφετέρου οργανώνει την εκπαιδευτική διαδικασία και προσαρμόζει το περιεχόμενο ώστε να προωθήσει την επίτευξή τους ·
- ο εκπαιδευτής ελέγχει και αξιολογεί το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα και την εμπέδωση των γνώσεων από τους καταρτιζομένους, κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και μετά από την ολοκλήρωσή της ·
- ο εκπαιδευτής ανιχνεύει και διαπραγματεύεται τις ανάγκες και τις προσδοκίες των καταρτιζομένων, προκειμένου να διαμορφώσει και να προσαρμόσει το περιεχόμενο και το ρυθμό της εκπαίδευσης ·

- το αίσθημα ικανοποίησης των καταρτιζομένων κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας προκύπτει κυρίως από την ικανότητα του εκπαιδευτή να τους εμπνυχώνει, να δημιουργεί θετικό παιδαγωγικό κλίμα και θετικά βιώματα.

Όπως διαπιστώνουμε, από τα κριτήρια αποτελεσματικότητας που επεξεργάστηκαν στο πλαίσιο της δελφικής έρευνας τα στελέχη και οι καταρτιζόμενοι προκύπτουν ορισμένες πολύ σημαντικές δραστηριότητες και δεξιότητες/ικανότητες του αποτελεσματικού εκπαιδευτή.

¹ Για τη συμμετοχική δελφική μέθοδο και σχετική βιβλιογραφία βλ. στο Συλλογικό έργο: Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Πρόγραμμα SAEDA. Στρατηγικές βελτίωσης της εκπαίδευσης ενηλίκων σε περιφερειακά πλαίσια. Οι απόψεις στελεχών και εκπαιδευομένων: συγκριτική δελφική έρευνα. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πρόγραμμα Σωκράτης 2000, σελ. 22-24 και 105-125. Επίσης, βλ. Βεργίδης Δ., Συμμετοχικές ερευνητικές προσεγγίσεις στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Απόπειρες και δυνατότητες εφαρμογής, στο Μυλωνάς Θ. (επιμέλεια – εισαγωγή) (1997), Κοινωνιολογία της ελληνικής εκπαίδευσης. Απολογισμός, νέες έρευνες, προοπτικές, Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Κοινωνιολογίας της Ελληνικής Εκπαίδευσης, Πάτρα, Αχαϊκές Εκδόσεις, σελ. 61-78.

² Βλ. Συλλογικό έργο, Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Πρόγραμμα SAEDA. Στρατηγικές βελτίωσης της εκπαίδευσης ενηλίκων σε περιφερειακά πλαίσια. Οι απόψεις στελεχών και εκπαιδευομένων: συγκριτική δελφική έρευνα. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πρόγραμμα Σωκράτης, 2000, σελ. 67.